

Марія Тищенко¹

¹Київський інститут сучасної психології та психотерапії

ПІЛОТАЖНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПИТУВАЛЬНИКА ПРОФЕСІЙНОГО СУПРОТИВУ ТА МОТИВАЦІЇ ПСИХОЛОГІВ І ПСИХОТЕРАПЕВТІВ У РОБОТІ З ВИПАДКАМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація

Проаналізовано результати пілотажного дослідження авторського опитувальника «Супротив і мотивація психологів та психотерапевтів у роботі з випадками сексуального насильства». Досліджено зрозумілість формулювань пунктів, прийнятність інструменту та попередні психометричні характеристики шкал. Оцінено внутрішню узгодженість за допомогою коефіцієнтів Cronbach's α та McDonald's ω . Виявлено проблемні формулювання пунктів, пов'язані з чутливістю тематики, професійною очевидністю окремих тверджень і гетерогенністю конструктів. Показано доцільність подальшої оптимізації опитувальника перед основним етапом дослідження.

Ключові слова: сексуальне насильство, психотерапевти, супротив, мотивація, пілотажне дослідження, психометрія

PILOT STUDY OF A QUESTIONNAIRE ON PROFESSIONAL RESISTANCE AND MOTIVATION OF PSYCHOLOGISTS AND PSYCHOTHERAPISTS IN WORKING WITH CASES OF SEXUAL VIOLENCE

Abstract

The results of a pilot study of the author's questionnaire "Resistance and Motivation of Psychologists and Psychotherapists in Working with Cases of Sexual Violence" were analyzed. Item clarity, instrument acceptability, and preliminary psychometric characteristics of the scales were examined. Internal consistency was assessed using Cronbach's α and McDonald's ω coefficients. Problematic item formulations related to topic sensitivity, professional obviousness, and construct heterogeneity were identified. The

necessity of further optimization of the questionnaire prior to the main stage of the study was demonstrated.

Keywords: sexual violence, psychotherapists, resistance, motivation, pilot study, psychometrics

Вступ
Робота психологів і психотерапевтів із випадками сексуального насильства належить до найбільш емоційно навантажених і етично складних сфер професійної практики. Готовність фахівців працювати з цією тематикою зумовлюється не лише рівнем професійної підготовки, але й особистісними чинниками, соціокультурними установками, ціннісними орієнтаціями, досвідом вторинної травматизації та специфікою професійної ідентичності.

Попередні теоретичні дослідження свідчать, що мотивація та професійний супротив психотерапевтів у роботі з сексуальною травмою мають багатовимірний характер і включають афективні реакції, захисні механізми, ціннісні конфлікти та особливості професійної позиції (Tyshchenko, 2025a; Tyshchenko & Trofimova, 2025).

Зокрема, важкі процеси перенесення та контрперенесення відбуваються під час роботи з особами, які пережили сексуальну травму. Ці процеси можуть впливати на здатність фахівця залишатися в терапевтичному контакті, а також на види прихованого або свідомого професійного супротиву.

Водночас існує обмежена кількість інструментів у психодіагностиці, які можна використовувати для практичного вимірювання мотивації та протидії фахівців, які працюють із випадками сексуального насильства. Більшість існуючих методів спрямовані на симптоми травматизації клієнтів або загальні показники професійного вигорання. Вони не враховують специфіку внутрішніх професійних конфліктів, ціннісних дилем і прихованих форм опору, які існують у цій галузі.

Проведення пілотажного дослідження є необхідним етапом створення нового психодіагностичного інструменту в цьому контексті, особливо щодо чутливих і соціально значущих питань (DeVellis, 2021). Перед переходом до основного етапу дослідження пілотування дозволяє попередньо оцінити зрозумілість формулювань, прийнятність шкал, емоційну безпечність інструменту та основні психометричні характеристики.

У цьому дослідженні пілотажний етап є особливо важливим методологічно через можливість впливу соціальної бажаності відповідей, етичних дилем і психодинамічних процесів на професійні реакції респондентів. Це означає, що структура опитувальника та його придатність для професійної вибірки психологів і психотерапевтів повинні бути попередньо перевірені.

Мета дослідження

Мета пілотажного дослідження полягала в тому, щоб провести попереднє оцінювання тверджень, прийнятності та психометричних характеристик

опитувальника «Супротив і мотивація психологів і психотерапевтів у роботі з випадками сексуального насильства».

Завдання дослідження

1. Проаналізувати частотні розподіли відповідей за окремими твердженнями опитувальника.

2. Оцінити внутрішню узгодженість шкал за допомогою коефіцієнтів Cronbach's α та McDonald's ω .

3. Виявити проблемні формулювання пунктів і тенденції відповідей.

4. Окреслити напрями подальшого вдосконалення інструменту.

З огляду на пілотажний характер дослідження, були сформульовані такі дослідницькі питання:

1. Які тенденції відповідей та проблемні формулювання виявляються у первинній версії опитувальника?

2. Якою є попередня внутрішня узгодженість запропонованих шкал?

3. Наскільки опитувальник є зрозумілим, прийнятним та емоційно безпечним для професійної вибірки?

Методи та організація дослідження

Дослідження проводилося в межах ширшого дисертаційного проекту, спрямованого на розробку та апробацію опитувальника «Супротив і мотивація психологів та психотерапевтів у роботі з випадками сексуального насильства». У цій публікації представлено результати пілотажного етапу дослідження.

Збір даних здійснювався за допомогою онлайн-опитувальника (Google Forms) у період листопад - грудень 2025 року. Анкета поширювалася через професійні мережі дослідниці.

Дослідження було схвалене Комітетом з етики наукових досліджень Київського інституту сучасної психології і психотерапії (Протокол № 02/25, Registration № 02/25 від 14.11.2025). Усі учасники надали інформовану згоду на участь. Інформована згода містила пояснення мети пілотажного етапу, характеру запитань, можливих емоційних реакцій під час заповнення опитувальника, а також інформацію про право припинити участь у будь-який момент без жодних наслідків. Учасникам також було надано контакти служб психологічної підтримки у разі виникнення емоційного дискомфорту. Участь була добровільною, а результати використовувалися виключно в узагальненому вигляді.

Статистична обробка даних здійснювалася з використанням описової статистики та аналізу внутрішньої узгодженості шкал; обчислення показників Cronbach's α та McDonald's ω проводилося із застосуванням стандартних психометричних процедур у програмному середовищі jamovi (The jamovi project, 2023; McDonald, 2013).

Розробка опитувальника ґрунтувалася на концептуальному розумінні мотивації та супротиву психотерапевтів як багатовимірних психологічних конструктів, що включають емоційні, когнітивні, поведінкові та ціннісні компоненти. Формування первинного пулу тверджень здійснювалося шляхом

трансформації теоретично описаних чинників професійної готовності та опору в нейтральні, неоцінні формулювання, придатні для емпіричного вимірювання. Особлива увага приділялася уникненню прямої декларативності тверджень з метою виявлення латентних форм супротиву.

Вибірка

У пілотажному дослідженні взяли участь 30 фахівців помічних професій (психологи, психотерапевти, консультанти), які мають досвід професійної роботи з випадками сексуального насильства або проходять спеціалізовану підготовку для роботи з цією категорією клієнтів. Вибірка формувалася як цільова професійна, відповідно до призначення опитувальника. Пілотажний етап не передбачав репрезентативного відбору, оскільки його основною метою було виявлення методологічних і змістових характеристик інструменту, а не статистичне узагальнення результатів.

Інструмент

Первинна версія опитувальника включала чотири узагальнені шкали:

1. Особистісно-психологічні чинники
2. Соціокультурні та ціннісні чинники
3. Професійно-етичні чинники
4. Професійно-психологічні чинники

Кожна шкала містила до 12 тверджень із п'ятибальною шкалою відповідей від 0 до 4. Респондентам пропонувалося оцінити ступінь згоди з кожним твердженням за п'ятибальною шкалою від 0 («зовсім не згоден/згодна») до 4 («повністю згоден/згодна»). Інструкція наголошувала на відсутності «правильних» або «неправильних» відповідей та важливості чесної професійної рефлексії. До опитувальника були включені реверсивно сформульовані пункти з метою контролю якості відповідей та підвищення точності вимірювання, зокрема для зменшення ефекту одноманітного реагування та виявлення автоматизованих відповідей.

Результати та їх обговорення

Частотний аналіз. Частотний аналіз відповідей показав, що для низки тверджень характерні асиметричні розподіли з концентрацією відповідей у крайніх або середніх значеннях шкали. Виявлено тенденцію до уникання крайніх відповідей у питаннях, пов'язаних з етичними дилемами та особистим досвідом, а також труднощі у відповідях на твердження з абстрактними або надмірно складними формулюваннями. Окремі твердження продемонстрували високу концентрацію відповідей у напрямі повної незгоди або згоди, що може свідчити як про професійну очевидність змісту запитань для вибірки, так і про обмежену чутливість формулювань до індивідуальних відмінностей. Подібні ефекти також можуть відображати вплив соціальної бажаності та нормативних професійних уявлень, що узагальнено представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1
Загальні тенденції відповідей за шкалами опитувальника

Шкала	Домінуючі відповіді	Особливості розподілу
Професійно-етичні	2–3	уникання крайніх значень, етична обережність
Професійно-психологічні	2–3	емоційна варіабельність
Особистісно-психологічні	1–3	гетерогенність досвіду
Соціокультурні та ціннісні	1–2	вплив соціальних норм і переконань

Подібні розподіли (див. Табл. 1) вказують на нерівномірну варіативність відповідей та обмежену дискримінативність окремих пунктів. Концентрація відповідей у середніх значеннях шкали у професійно-етичних і професійно-психологічних чинниках може відображати нормативну обережність і вплив соціальної бажаності. Натомість асиметрія у соціокультурних та особистісно-психологічних шкалах свідчить про гетерогенність індивідуальних установок. Такі ефекти підтверджують необхідність уточнення формулювань з метою підвищення чутливості шкал до індивідуальних відмінностей.

Аналіз надійності. Результати оцінки внутрішньої узгодженості шкал опитувальника за коефіцієнтами Cronbach's α та McDonald's ω наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2
Показники внутрішньої узгодженості шкал опитувальника

Шкала	Кількість пунктів	Cronbach's α	Mcdonald's ω
Професійно-етичні чинники	12	0.653	0.686
Професійно-психологічні чинники	12	0.707	0.724
Особистісно-психологічні чинники	12	0.462	0.530
Соціокультурні та ціннісні чинники	12	0.587	0.639

Показники внутрішньої узгодженості (див. Табл. 2) демонструють різний рівень консистентності шкал. Найвищі значення зафіксовано для професійно-психологічної шкали ($\alpha = 0,707$; $\omega = 0,724$), що свідчить про відносну однорідність її змісту. Натомість особистісно-психологічна шкала має низькі показники ($\alpha = 0,462$; $\omega = 0,530$), що може відображати її концептуальну багатовимірність або потребу в уточненні формулювань. З огляду на пілотажний характер дослідження ($N = 30$), отримані коефіцієнти слід розглядати як попередні індикатори структури інструменту, що потребують подальшої факторної перевірки (McDonald, 2013; DeVellis, 2021).

На основі результатів аналізу було прийнято рішення змінити форму опитувальника. Зокрема, було прийнято рішення переформулювати або виключити розділи з низькою дискримінативністю з наступних етапів дослідження. Для прийняття рішень щодо оптимізації інструменту було проведено детальний аналіз окремих пунктів опитувальника. Зокрема, було розглянуто показники α Cronbach при вилученні пункту та частотні розподіли відповідей. Результати пілотажного етапу показали, що деякі твердження були недостатньо дискримінативними, мали вплив соціальної бажаності або мали концептуальну неоднозначність, тому їх було переформульовано або виключено з наступних версій опитувальника.

Зокрема, реверсивно сформульовані твердження, які стверджували, що особистий досвід не впливає на професійну діяльність, були переформульовані, щоб враховувати соціальну бажаність відповідей, і приведені до одного напрямку шкал. Наприклад, фраза «Мій особистий досвід не впливає на мою роботу з темою сексуального насильства» була замінена на фразу, яка без реверсії описує, як особистий досвід може впливати на професійну роботу.

Зосередження на емоційних реакціях перемістилося з самого факту на наслідки, пов'язані з професійною діяльністю, наприклад, здатність зберегти свою позицію, межі або прийняття рішень.

З наступних версій опитувальника були виключені твердження, які мають явний біографічний ухил або дублюють іншу інформацію (зокрема, що стосується уникнення певних тем через власний досвід).

Також було переформульовано пункти з концептуальною двозначністю, наприклад щодо ролі прощення після сексуального насильства, з уточненням об'єкта прощення для запобігання неоднозначній інтерпретації відповідей.

Результати пілотажного дослідження підтверджують ідею про те, що супротив психотерапевта слід розглядати як прихований конструкт, який може виникнути через різні патерни відповідей, а не просто як професійну позицію. Це узгоджується з сучасними психодинамічними уявленнями про роль неусвідомлених захисних механізмів, афективних реакцій та контрперенесення у професійній діяльності фахівців, які працюють з травматичним матеріалом.

Якісний аналіз коментарів респондентів дозволив уточнити причини пропусків окремих пунктів та труднощів у відповідях. Зокрема, у твердженнях, пов'язаних із прощенням після сексуального насильства, респонденти зазначали неоднозначність об'єкта прощення, що ускладнювало інтерпретацію запитання. Частина учасників вказувала, що не розуміє, чи йдеться про прощення кривдника, чи про процес самопрощення постраждалої особи, що призводило до сумнівів щодо вибору відповіді або пропуску пункту.

Аналогічні труднощі виникали у твердженнях, які апелювали до «професійних стандартів» без конкретизації джерел. У коментарях респонденти звертали увагу на різні системи етичних норм, якими вони керуються у практиці (професійні асоціації, навчальні програми, супервізійні рекомендації), що ускладнювало однозначне розуміння запитання та формування відповіді.

Додатково було проаналізовано суб'єктивну оцінку якості опитувальника респондентами за кількома параметрами, щоб визначити зрозумілість, прийнятність і емоційну безпечність інструменту. Відповідні описові статистичні дані наведено в Таблиці 3.

Таблиця 3
Описові статистики оцінки якості опитувальника
за результатами пілотажного дослідження

Показник	N	Mean	Median	Min	Max
Формулювання тверджень були зрозумілими	30	4.53	5.00	4	5
Довжина опитувальника була прийнятною	30	4.57	5.00	2	5
Чутливі теми подані коректно	30	4.87	5.00	4	5
Емоційний дискомфорт під час проходження був мінімальним	30	4.63	5.00	2	5
Формат шкали (0–4) був зручним	30	4.63	5.00	2	5
Інструкція була ясною	30	4.87	5.00	4	5
Загалом якість опитувальника висока	30	4.57	5.00	4	5

Як видно з даних Таблиці 3, усі показники якості опитувальника мають високі середні значення ($M = 4,53-4,87$), що свідчить про добру зрозумілість формулювань, прийнятну довжину анкети, коректність подання чутливої тематики та загальну позитивну оцінку інструменту. Це підтверджує екологічність та доцільність використання опитувальника у подальших етапах дослідження.

Окремі респонденти вказували на нестачу пунктів, які б відображали агресивні реакції фахівців, зауважуючи, що у роботі з темою сексуального насильства актуалізується не лише сором, але й гнів або роздратування. Також зазначалося, що частина тверджень була складною для відповіді через обмежений досвід роботи з даною категорією клієнтів або через відсутність релевантних варіантів відповіді (зокрема щодо роботи з особами, які вчинили сексуальне насильство).

Середній час проходження опитувальника становив 10–15 хвилин, що відповідає вимогам до економності психодіагностичних інструментів і підтверджує його прийнятність для використання у подальших етапах дослідження (Boateng et al., 2018; Kline, 2013).

Методологічні висновки пілотажного етапу

Пілотажне дослідження підтвердило релевантність обраної тематики та дозволило виявити низку методологічно важливих аспектів, пов'язаних із формулюванням пунктів, структурою шкал і особливостями відповідей професійної вибірки. Отримані результати засвідчують необхідність подальшої оптимізації інструменту та уточнення його факторної структури в межах основного дослідження з використанням експлораторного та конфірматорного факторного аналізу на більшій вибірці.

Отримані якісні коментарі респондентів підтверджують, що зниження внутрішньої узгодженості окремих шкал зумовлене не лише психометричними, але й змістовними чинниками — зокрема багатовимірністю конструктів, чутливістю тематики та різним рівнем професійного досвіду учасників. Це відповідає логіці пілотажного дослідження, спрямованого на виявлення слабких місць інструменту та його подальшу концептуальну і структурну оптимізацію.

Деталізовані результати аналізу пунктів використовувалися виключно для методологічної оптимізації інструменту та не включалися до основного тексту статті.

Висновки

Пілотажне дослідження виконало свою основну функцію — первинну перевірку зрозумілості, прийнятності та попередніх психометричних характеристик опитувальника. Отримані результати узгоджуються з попередніми висновками про багатовимірний характер професійного супротиву у роботі з травмою, який включає афективні, захисні та когнітивні компоненти й потребує окремого психодинамічного аналізу (Tyshchenko, 2025b). Отримані результати стали підґрунтям для доопрацювання інструменту та планування наступних етапів емпіричної перевірки.

Пілотажне дослідження стало першим кроком у переході від теоретичної систематизації мотиваційних і супротивних чинників у роботі психотерапевтів з випадками сексуального насильства до їх емпіричного вимірювання. Подальші етапи дослідження передбачають факторний аналіз, перевірку конвергентної валідності та дослідження зв'язків між показниками опитувальника й професійними характеристиками фахівців, зокрема досвідом роботи, формами супервізії та спеціалізованою підготовкою.

Обмеження дослідження

Невеликий обсяг вибірки та попередній характер пілотажного дослідження не дозволяють робити остаточні психометричні висновки, що буде враховано на подальших етапах роботи. Крім того, результати пілотажу не призначені для підтвердження теоретичної моделі конструктів, а використовуються виключно для методологічної оптимізації інструменту.

Слід зазначити, що на пілотажному етапі дослідження не здійснювалося окреме вимірювання соціокультурних, релігійних або трансгенераційних чинників, які потенційно можуть впливати на мотивацію та супротив психотерапевтів. Ці аспекти розглядаються як перспективні змінні для подальших етапів валідації опитувальника.

REFERENCES

1. Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quinonez, H. R., & Young, S. L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. *Frontiers in Public Health*, 6, Article 149. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00149>

2. DeVellis, R. F., & Thorpe, C. T. (2021). *Scale development: Theory and applications*. Sage publications.
3. Kline, P. (2013). *Handbook of psychological testing*. Routledge.
4. McDonald, R. P. (2013). *Test theory: A unified treatment*. Psychology press.
5. The jamovi project. (2023). jamovi (Version 2.4) [Computer software]. <https://www.jamovi.org>
6. Tyshchenko, M. (2025a). Psychodynamics of transference and countertransference in the psychotherapy with sexual trauma. *The Global Psychotherapist*, 5(1), 59–68. <https://doi.org/10.52982/lkj259>
7. Tyshchenko, M. (2025b). Psychodynamic aspects of professional resistance in trauma treatment. *The Global Psychotherapist*, 5(2), 67–86. <http://doi.org/10.52982/lkj276>
8. Tyshchenko, M., & Trofimova, D. (2025). Motivation and resistance of psychotherapists in the work with sexual violence cases: Analysis, systematisation and research prospects. *Kyiv Journal of Modern Psychology and Psychotherapy*, 9, 100–121. <https://doi.org/10.48020/mppj.2025.01.08>

Відомості про автора

Марія ТИЩЕНКО, здобувачка ступеня Доктора філософії, Київський інститут сучасної психології та психотерапії (КІСПП), психолог, психотерапевт (з сертифікатами EAP та WCP), сертифікований психотерапевт у методі трансфер-фокусованої психотерапії (TFP), травматерапевт, базовий тренер з позитивної психотерапії (реєстр WAPP), мультимодальний супервізор (з сертифікатом ECPP).

Mariia Tyshchenko, PhD Candidate, Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy (KIMPP), psychologist, psychotherapist (EAP, WCP certification), certified Transference-Focused Psychotherapy (TFP) therapist, trauma therapist, basic trainer in positive psychotherapy (WAPP), multimodal supervisor (ECPP certification).

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8608-0841>

E-mail: mmmariyko@gmail.com